

CHARTA PRÁV PACIENTOV VO SVETLE REFORMNÝCH ZDRAVOTNÍCKYCH ZÁKONOV V SR

prof. MUDr. Ladislav Hegyi, DrSc.

Katedra výchovy k zdraviu a medicínskej pedagogiky, Fakulta verejného zdravotníctva SZU Bratislava

Práva pacientov sa odvíjajú od Všeobecnej deklarácie ľudských práv, prijatej Valným zhromaždením Spojených národov v roku 1948. V r. 1984 vznikla Európska charta práv pacientov, prijatá ako rezolúcia Európskym parlamentom. Táto charta práv je vyjadrená v 14 bodoch: 1. Právo na prevenciu, 2. Právo na prístup k zdravotníckym službám, 3. Právo na informácie, 4. Právo vyjadriť súhlas, 5. Právo slobodného výberu, 6. Právo na súkromie, 7. Právo na rešpektovanie pacientovho času, 8. Právo na kvalitu, 9. Právo na bezpečnosť, 10. Právo na inovácie, 11. Právo predchádzať utrpeniu a bolesti, 12. Právo na zohľadnenie osobných potrieb, 13. Právo sťažovať sa, 14. Právo na náhradu škody. Práva pacientov v Slovenskej republike (SR) sú garantované reformnými zákonmi NR SR z roku 2004.

Kľúčové slová: práva pacientov, európska charta práv pacientov, slovenské zdravotnícke reformné zákony.

Zdravot. právo v praxi; 2006; 3 a 4: 49–51

Práva pacientov sa odvíjajú od Všeobecnej deklarácie ľudských práv, prijatej Valným zhromaždením Spojených národov v roku 1948. V r. 1984 vznikla Európska charta práv pacientov, prijatá ako rezolúcia Európskym parlamentom. Táto charta práv je vyjadrená v 14 bodoch:

1. Právo na prevenciu
2. Právo na prístup k zdravotníckym službám
3. Právo na informácie
4. Právo vyjadriť súhlas
5. Právo slobodného výberu
6. Právo na súkromie
7. Právo na rešpektovanie pacientovho času
8. Právo na kvalitu
9. Právo na bezpečnosť
10. Právo na inovácie
11. Právo predchádzať utrpeniu a bolesti
12. Právo na zohľadnenie osobných potrieb
13. Právo sťažovať sa
14. Právo na náhradu škody.

Práva pacientov v SR sú garantované reformnými zákonmi NR SR z roku 2004, a to najmä:

1. Zákonom NR SR č. 576 z 21. októbra 2004 o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
2. Zákonom NR SR č. 577 z 21. októbra 2004 o rozsahu zdravotnej starostlivosti.
3. Zákonom NR SR č. 578 z 21. októbra 2004 o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

1. Právo na prevenciu

Na základe verejného zdravotného poistenia sa plne uhrádzajú preventívne prehliadky: u pe-

diatra u detí do jedného roku 9krát, jedna do 18 mesiacov u špecialistu, raz za 2 roky vo veku od 3 do 15 rokov, od 15 rokov veku u praktického lekára pre dospelých raz za 2 roky, nad 50 rokov u mužov u urológa raz za 3 roky, u zubného lekára 2 preventívne prehliadky ročne do 18 rokov, potom 1 preventívna prehliadka ročne, tehotná poistenkyňa má nárok na 2 prehliadky u zubného lekára, raz za mesiac u gynekológa-pôrodnika počas tehotenstva a raz 6 týždňov po pôrode, žena nad 18 rokov alebo po prvom tehotenstve má nárok na 1 preventívnu prehliadku u gynekológa-pôrodnika ročne.

2. Právo na prístup k zdravotníckym službám

Každý jedinec má právo na prístup k takým zdravotníckym službám, aké si vyžaduje jeho zdravie. Zdravotnícke služby musia zaručovať rovnaký prístup každému, bez diskriminácie na základe finančných možností, miesta bydliska, druhu choroby, alebo doby prístupu k zdravotníckej starostlivosti. Každý má právo na výber poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. Toto právo sa nevzťahuje na osobu, ktorá je vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, na žiadateľa o azyl a na príslušníkov ozbrojených síl Slovenskej republiky, Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Národného bezpečnostného úradu, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Železničnej polície, Hasičského a záchranného zboru, ak takej osobe určil poskytovateľ služobný orgán alebo služobný úrad. Pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti má každý právo za podmienok ustanovených týmto zákonom na ochranu dôstojnosti, rešpektovanie svojej telesnej integrity a psychickej integrity.

3. Právo na informácie

Každý jedinec má právo na prístup k všetkým druhom informácií, týkajúcich sa jeho zdravotného stavu, zdravotníckych služieb a ich využívania a všetkého, čo je dostupné na základe vedeckého výskumu a technickej inovácie. Údaje zo zdravotnej dokumentácie sa sprístupňujú formou nahliadania do zdravotnej dokumentácie osoby: tejto osobe alebo jej zákonnému zástupcovi v celom rozsahu, manželovi alebo manželke, dieťaťu alebo rodičovi alebo ich zákonnému zástupcovi po smrti tejto osoby, a to v celom rozsahu. Ak takáto osoba nie je, osobe plnoletej, ktorá s ňou žila v čase smrti v domácnosti, blízkej osobe alebo ich zákonnému zástupcovi, osobe splnomocnenej na základe písomného plnomocenstva osoby podľa písmena a) alebo b) s osvedčeným podpisom podľa osobitného predpisu v nevyhnutnom rozsahu uvedenom v plnomocenstve, a tiež úradným osobám, ktoré stanovuje zákon. Osoba oprávnená nahliadať do zdravotnej dokumentácie má právo robiť si na mieste výpisky alebo kópie zo zdravotnej dokumentácie v rozsahu ustanovenom v odseku 1. Poskytovateľ môže odmietnuť nahliadnutie do zdravotnej dokumentácie osobe, ktorej sa poskytuje zdravotná starostlivosť v špecializačnom odbore psychiatria alebo špecializačnom odbore klinická psychológia, ak by negatívne ovplyvnilo jej liečbu. Každý má právo domáhať sa rozhodnutia súdu, ak sa domnieva, že nahliadnutie do zdravotnej dokumentácie sa mu odmietlo neprávom.

4. Právo vyjadriť súhlas

Každý jedinec má právo na prístup ku všetkým informáciám, ktoré by mu umožnili aktívnu spoluúčasť pri rozhodovaní o svojom zdraví. Tieto informácie sú základnou podmienkou pred akoukoľvek procedúrou a liečbou, vrátane účasti na vedeckom

výskume. Ošetrojúci zdravotnícky pracovník je povinný informovať o účele, povahe, následkoch a rizikách poskytovania zdravotnej starostlivosti, o možnostiach voľby navrhovaných postupov a rizikách odmietnutia poskytovania zdravotnej starostlivosti (ďalej len „poskytnúť poučenie“):

- a) osobu, ktorej sa má zdravotná starostlivosť poskytnúť, alebo aj inú osobu, ktorú si táto osoba určila
- b) zákonného zástupcu, opatrovníka alebo osobu, ktorá má maloleté dieťa v pestúnskej starostlivosti (ďalej len „zákonného zástupcu“).

Ošetrojúci zdravotnícky pracovník je povinný poskytnúť poučenie zrozumiteľne, ohľaduplne, bez nátlaku, s možnosťou a dostatočným časom slobodne sa rozhodnúť pre informovaný súhlas a primerane rozumovej vôľovej vyspelosti a zdravotnému stavu osoby, ktorú má poučiť. Každý, kto má právo na poučenie, má právo poučenie odmietnuť. O odmietnutí poučenia sa urobí písomný záznam. Informovaný súhlas je preukázateľný súhlas s poskytnutím zdravotnej starostlivosti, ktorému predchádzalo poučenie podľa tohto zákona. Informovaný súhlas je aj taký preukázateľný súhlas s poskytnutím zdravotnej starostlivosti, ktorému predchádzalo odmietnutie poučenia.

Informovaný súhlas dáva osoba, ktorej sa má zdravotná starostlivosť poskytnúť, alebo zákonný zástupca. Ak zákonný zástupca odmietne dať informovaný súhlas, poskytovateľ môže dať návrh na súd, ak je to v záujme osoby nespôsobilej dať informovaný súhlas, ktorej sa má zdravotná starostlivosť poskytnúť. Do rozhodnutia súdu možno vykonávať len také zdravotné výkony, ktoré sú nevyhnutné na záchranu života tejto osoby. Každý má právo dať informovaný súhlas, má aj právo informovaný súhlas kedykoľvek slobodne odvolať. Informovaný súhlas sa nevyžaduje v prípade:

- a) neodkladnej starostlivosti, ak ho nemožno včas získať informovaný súhlas, ale ho možno predpokladať
- b) ochranného liečenia uloženého súdom podľa osobitného predpisu
- c) ústavnej starostlivosti, ak ide o osobu, ktorá šíri prenosnú chorobu, ktorá závažným spôsobom ohrozuje jej okolie, alebo v dôsledku duševnej choroby, alebo s príznakmi duševnej choroby ohrozuje seba alebo svoje okolie, alebo ak hrozí vážne zhoršenie zdravotného stavu.

Spôsob poučenia, obsah poučenia, odmietnutie poučenia, informovaný súhlas a odvolanie informovaného súhlasu sú súčasťou zápisu do zdravotnej dokumentácie.

5. Právo slobodného výberu

Každý jedinec má právo na prístup k takým zdravotníckym službám, aké si vyžaduje jeho zdravie. Zdravotnícke služby musia zaručovať rovnaký prístup každému, bez diskriminácie na základe finančných možností, miesta bydliska, druhu choroby, alebo doby prístupu k zdravotníckej starostlivosti. Každý má právo na výber poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. Toto právo sa nevzťahuje na osobu, ktorá je vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, na žiadateľa o azyl a na príslušníkov ozbrojených síl Slovenskej republiky, Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Národného bezpečnostného úradu, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Železničnej polície, Hasičského a záchranného zboru, ak takej osobe určil poskytovateľ služobný orgán alebo služobný úrad.

Pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti má každý právo za podmienok ustanovených týmto zákonom na ochranu dôstojnosti, rešpektovanie svojej telesnej integrity a psychickej integrity.

6. Právo na súkromie

Každý jedinec má právo na zachovanie dôverného prístupu k svojim osobným informáciám a mlčanlivosť, vrátane informácií, týkajúcich sa jeho zdravotného stavu a možných diagnostických alebo liečebných metód, ako aj na ochranu svojho súkromia pri výkone diagnostických vyšetrení, prehliadke u lekára a lekárskom ošetrovaní alebo chirurgickom zákroku vo všeobecnosti.

7. Právo na rešpektovanie pacientovho času

Každý jednotlivec má právo byť ošetrovaný v krátkom a vopred určenom čase. Toto právo platí pre všetky fázy liečby. Zákon ukladá poskytnúť zdravotnú starostlivosť správne a bezodkladne. Zákon o záchrannej službe zabezpečí dojazd záchrannej zdravotnej služby k pacientovi do 15 minút na celom území SR. Zákon o poisťovniach určuje pravidlá vedenia zoznamu poistencov čakajúcich na poskytnutie zdravotnej starostlivosti.

8. Právo na kvalitu

Každý jedinec má právo na prístup k zdravotníckym službám vysokej kvality na základe špecifikácie a dodržiavania presne stanovených noriem. Poskytovateľ je povinný nepretržite zabezpečovať systém kvality na dodržiavanie a zvyšovanie kvality tak, aby sa vzťahoval na všetky činnosti, ktoré môžu v zdravotníckom zariadení ovplyvniť zdravie osoby alebo priebeh jej liečby a personálne zabezpečenie a materiálno-technické vybavenie zdravotníckeho zariadenia zodpovedalo požiadavkám.

9. Právo na bezpečnosť

Zdravotná starostlivosť je poskytnutá správne, ak sa bezodkladne vykonajú všetky zdravotné výkony potrebné na správne určenie choroby a zabezpečí sa správny preventívny postup alebo správny liečebný postup. Každý jednotlivec má právo neutrpieť škodu spôsobenú nedostatočným fungovaním zdravotníckych služieb, zanedbaním lekárskej starostlivosti a chýb, a právo na prístup k zdravotníckym, službám, ošetrovaniu a liečbe, ktoré spĺňajú vysoko stanovené bezpečnostné normy.

10. Právo na inovácie

Podľa zákona o zdravotnej starostlivosti má každý právo na poskytovanie zdravotnej starostlivosti lege artis na základe štandardného terapeutického postupu, ktorý je definovaný v zákone o zdravotnej starostlivosti ako katalóg výkonov. Zákon o zdravotnej starostlivosti umožňuje viesť výskum v oblasti biomedicíny a určuje pravidlá biomedicínskeho výskumu.

11. Právo predchádzať utrpeniu a bolesti

Každý jednotlivec má právo, pokiaľ je to len možné, predchádzať utrpeniu a bolesti vo všetkých etapách svojej choroby.

12. Právo na zohľadnenie osobných potrieb

Každý jednotlivec má právo na diagnostické a liečebné programy čo najviac prispôsobenie jeho osobným potrebám.

13. Právo sťažovať sa

Každý jednotlivec má právo podávať sťažnosť vždy, keď utrpí škodu a má právo dostať odpoveď alebo inú formu spätnej väzby. Každý má právo na nezávislé vyšetrenie svojho prípadu Úradom pre dohľad. Antidiskriminačný zákon a Občiansky zákonník poskytujú ďalšie možnosti na domáhanie sa svojich práv.

14. Právo na náhradu škody

Každý jednotlivec má právo na dostatočnú náhradu škody v primerane krátkej dobe vždy, keď utrpí telesnú alebo morálnu a psychickú ujmu, spôsobenú ošetrovaním alebo liečbou pri poskytovaní zdravotnej služby.

prof. MUDr. Ladislav Hegyi, DrSc.
Fakulta verejného zdravotníctva SZU
Limbová 14, 833 03 Bratislava 37
e-mail: ladislav.hegyi@szu.sk

Literatúra

1. Badalík L, Tóth K. Výchova k ľudským právam – integračná časť verejného zdravotníctva. In: Zborník referátov VI. Celoštátna vedecká a odborná konferencia s medzinárodnou účasťou – AIDS 99. Časť-Papiernička 1999: 45–47.
2. Hegyi L, Bražinová A, Tóth K, Weber J. Práva pacientov v Slovenskej Republike. Bratislava: MZ SR 2000: 47 s.
3. Hegyi L, Bražinová A, Tóth K, Weber J. Práva pacientov v slovenskom zdravotnom systéme. In: Zborník z medzinárodného sympózia – Práva pacientov. Viedeň 2001.
4. Hegyi L, Tóth K. Práva a povinnosti pacientov. Bratislava: Charis 2004: 15 s.
5. Hegyi L, Tóth K. Práva pacientov na Slovensku. Revue ošetrovateľstva a laboratórnych metód 2001; 4: 123–124.
6. Kusá A, Hegyi L, Tóth K, Weber J. Práva starších pacientov. In: Zborník – Care of Elderly-Publish Health Aspects. Starostlivosť o seniorov z aspektu verejného zdravotníctva. Bratislava: Charis 2000: 88–93.
7. Pichňa P, Šmíd M, Tóth K. Informovanie onkologického pacienta. Acta Chemotherapeutica, 2000; 4 (9): 13–15.
8. Tóth K. Charter on the Patients Rights in the Slovak Republic. In: Abstractbook. The 10th International Conference on Health Promoting Hospitals (HPH): Bratislava, Slovakia 2002; 15–17: 59–60.
9. Tóth K. Charter on the Patients Rights in the Slovak Republic. In: Zborník 10th International Conference on Health Promoting Hospitals. Bratislava: 2002. 59 s.
10. Tóth K. Charter on the Patients Rights in the Slovak Republic. In: Zborník The 14th World Congress on Medical Law, Proceedings, BOOK PROCEEDINGS MASTRICHT & CONGRESSS CENTRE (MECC), Maastricht, Netherlands 2002: 33–34.
11. Tóth K, Bražinová A. Pilotná štúdia o právach pacientov. In: Zborník Medzinárodný seminár - Práva pacientov v Európskej únii a Slovenskej republike. Bratislava: MZ SR 2000: 14–21.
12. Tóth K, Hegyi L. Aké máme práva a povinnosti ako pacienti? Bratislava: Charis 2004: 7 s.
13. Tóth K, Hegyi L. Betegként milyen jogok illetnek meg és mik a kotelességeink? Charis 2005: 8 s.
14. Tóth K, Hegyi L. Informovaný súhlas v zmysle reformných zákonov. Geriatria 2005; 2 (11): 88–89.
15. Tóth K, Hegyi L. Práva starších pacientov SR. In: Zborník Medzinárodný seminár: Práva pacientov v Európskej únii a Slovenskej republike. Bratislava: MZ SR 2000: 12–13.
16. Tóth K, Hegyi L. Právo na prevenciu v zmysle reformných zákonov. Geriatria 2005; 1 (11): 47–48.
17. Tóth K, Križanová D. Súčasná situácia v právach pacientov v SR. In: Zborník Medzinárodný seminár – Práva pacientov v Európskej únii a Slovenskej republike. Bratislava: MZ SR 2000: 6–8.